

Innhold

Introduksjon ved Torgeir Waterhouse	25
1. Innledning	29
Bokens inndeling	29
Hvorfor er personvern viktig – og hvorfor er det viktigere nå enn før?	31
Bakgrunn for GDPR	35
Sanksjonsapparat og gruppesøksmål.....	36
Risikobasert implementering	36
Personvern i oppkjøpssituasjoner.....	37
Egne vurderinger blir viktigere.....	38
Personvern kan være utfordrende.....	38
2. Kilder om personvern	41
Personopplysningsloven og GDPR	41
Veiledning til å lese forordningen	42
Veiledninger fra EDPB/Personvernrådet og artikkel 29-gruppen	44
Formelle avgjørelser fra datatilsyn og domstoler	45
Veiledning fra tilsynsmyndighetene	45
Litteratur	46
3. Sentrale begreper	47
Når gjelder personvernforordningen?	47
Hva er en personopplysning?	48
Særlige kategorier av personopplysninger	50
Roller og ansvar	51
Behandlingsansvarlig.....	51
Felles behandlingsansvar	51
Databehandler	53
Underdatabehandler.....	53
Generelle grunnleggende prinsipper.....	53
Sjekkliste for om grunnleggende prinsipper er ivaretatt.....	55
Lovlighet.....	55

Rettferdighet	56
Åpenhet.....	56
Formål.....	56
Nøyaktighet	56
Lagringstid.....	57
4. Personvernets rolle for IT-porteføljen.....	58
Et av mange premisser.....	58
Personvern og sikkerhet prioriteres ikke alltid	60
Felles forståelse for grunnleggende prinsipper innen sikkerhet og personvern.....	60
Forholdet mellom kunde og leverandør	61
5. Behandlingsgrunnlag	63
Innledning.....	63
Plikt til å presisere behandlingsgrunnlaget for hvert formål, endring av behandlingsgrunnlag.....	63
Hjemmel for å behandle alminnelige personopplysninger	64
Hjemmel for å behandle særlige kategorier av personopplysninger.....	66
Om konsern og behov for å dele personopplysninger mellom organisasjonsnumre	67
Samtykker.....	69
Generelt om samtykker.....	69
De enkelte kravene til samtykker	71
Sjekkliste for samtykker	77
Om avtaler.....	78
Generelt.....	78
Særlig om avtaler for tjenester på nett.....	82
Om personalisert reklame (ofte kalt retargeting)	82
Om personalisert innhold	83
Om berettiget interesse.....	83
Hovedregler.....	83
Utføring av vurderingen.....	85
Sjekkliste for berettiget interesse	88
Om lov.....	89
Gjenbruk av personopplysninger til andre formål.....	90
Særlig om retargeting av brukere i sosiale media	91
Typetilfeller av retargeting.....	92

6. Individets rettigheter	99
Innledning.....	99
Særlig om manipulativ design.....	99
Hvordan kan rettigheten fremsettes?.....	100
Hvordan sikre at den som krever noe er rette vedkommende?.....	101
Informasjon, åpenhet.....	102
Retningslinjer om informasjonsplikten.....	105
Generelt.....	105
Klart språk.....	106
Informasjon i ulike kanaler.....	107
Brukerpaneler.....	108
Informasjon til barn.....	108
Endringer i personvernerklæringer.....	108
Unntak fra informasjonsplikten.....	109
Når skal den registrerte få informasjonen?.....	110
Noen særlige tilfeller.....	110
Sjekkliste om informasjonsplikten.....	111
Innsyn.....	113
Innledning.....	113
Hva har den registrerte rett til?.....	114
Egne skjema for innsynsbejæring?.....	115
Hvordan skal opplysningene formidles til de registrerte?.....	115
Må man forklare informasjonen som sendes til den registrerte?.....	115
Hva med forespørsler om store mengder personopplysninger?.....	116
Hva med forespørsler som er gjort på andres vegne?.....	116
Hva med informasjon som inneholder personopplysninger om andre?.....	117
Innsyn og bruk av databehandlere.....	117
Unntak fra innsynsrett.....	117
Retting.....	118
Hva består rettekrevet i?.....	118
Hvordan håndheves retten?.....	119
Når er data uriktige?.....	119
Hva med personopplysninger som viser en feiltakelse?.....	120
Hva med vurderinger som er omstridt?.....	120
Hva skjer mens man vurderer om noe er uriktig?.....	120
Hva om virksomheten mener at personopplysningene er riktige?..	120
Hva om personopplysningene er delt med andre virksomheter?....	120
Sletting.....	121
Når gjelder retten til å bli glemt?.....	123
Hva om personopplysningene er delt med andre virksomheter?....	123

Unntak fra retten til å bli glemt	124
Begrensning	125
Innledning	125
Når gjelder retten til begrensning av behandling?	125
Hvordan begrenser man en behandling?	126
Kan man gjøre noe med personopplysningene som skal behandles begrenset?	126
Plikt til å informere andre virksomheter om begrensningen av personopplysninger.....	127
Når kan begrensningen avsluttes?.....	127
Rett til å protestere	127
Må man informere de registrerte om retten til å protestere?	128
Når gjelder retten til å protestere?	128
Må personopplysninger slettes for å respektere en protest?	129
Dataportabilitet	130
Innledning	130
Når gjelder retten til dataportabilitet?	131
Hva kan kreves portert?	131
Anonyme eller pseudonyme personopplysninger	131
Hva hvis personopplysningene inneholder informasjon om andre?	132
Om overføring direkte til en annen behandlingsansvarlig	132
Hvordan skal personopplysningene overføres?.....	132
Hva skjer hvis en virksomhet mottar personopplysninger om et individ som har begjært personopplysninger portert til virksomheten?	133
Rettigheter knyttet til automatiserte beslutninger og profilering	134
Hva er automatiserte beslutninger og profilering?	134
Hovedregel om automatiserte individuelle beslutninger og profilering.....	135
Når kan automatiserte beslutninger og profilering utføres?	136
Særlige krav	137
Enkelte felles forhold for alle rettighetene	137
Kan man nekte å imøtekomme en forespørsel?	137
Kan det tas gebyr for å gjennomføre rettighetsforespørselen?.....	138
Hvor raskt må forespørsler etterkommes?	138
Sjekkliste for individets rettigheter.....	139
Generell sjekkliste som gjelder for alle begjæringer	139
Sjekkliste for sletting	139
Sjekkliste for retting.....	139
Sjekkliste for innsyn.....	139
Sjekkliste for begrensning.....	139

Sjekkliste for dataportabilitet	140
Sjekkliste for retten til å protestere	140
Sjekkliste for automatiserte behandlinger	140
Oversikt over behandlingsgrunnlag og rettigheter	141
7. Innledende risikovurderinger (ROS)	144
Innledning	144
Hva skal vurderes i en personvernfokusert ROS-analyse?	146
Innhold i en ROS-analyse	147
Innledning	147
Klassifisering av risiko	149
Mal for ROS-analyse og identifikasjon av uønskede hendelser	151
Andre sikkerhetsvurderinger	155
Kommuniser vurderingene til de som skal lage løsninger	155
8. Personvernkonsekvensvurdering (PVK)	156
Innledning	156
Hva er rettigheter og friheter	156
Forhåndskontroll på eget ansvar	157
Kriterier for å gjennomføre en PVK	157
Unntak	160
Tidspunkt for gjennomføring og revurdering	160
Overordnet gang i PVK-prosessen	161
Anbefalinger for arbeid med PVK-er	162
Én PVK eller flere?	165
Minimumsinnhold og mal	165
Steg 1: Identifiser behovet for en PVK	166
Steg 2: Beskriv behandlingen av personopplysninger	166
Steg 3: Innhenting av synspunkter og ekspertise	167
Steg 4: Vurdering av nødvendighet og proporsjonalitet	168
Steg 5: Risikoanalyser og korrigerende tiltak	168
Steg 6: Godkjenning og arkivering	169
9. Forankring av informasjonssikkerhet	170
Innledning	170
Store mørketall	171
Invester i opplæring	171
Sikkerhetsstyring	171
Sikkerhet krever kontinuerlig oppfølging	172
Sikkerhetskultur	172
Noen sikkerhetsrelaterte aktiviteter forbundet med forordningen	173

Råd: Utfør alltid risiko- og sårbarhetsanalyser	173
Zero Trust som hovedprinsipp	174
Man kan aldri være 100 % sikker, men minimere skade.....	174
«Skygge-IT». Sterk sikkerhet kan gi dårlig sikkerhet	175
Metoder og oppfølging.....	175
Et eksempel.....	177
«Informasjonsreisen» – en metode for informasjonskartlegging	178
Fire typer kompetanse og tiltak for personvern og sikkerhet.....	182
Lovverk, forskrifter og bransjestandarder.....	182
Rutiner, prosedyrer, opplæring.....	182
Infrastruktur og tilgangssystemer.....	183
Virksomhetsarkitektur og løsningsarkitektur.....	183
Rutiner og dokumentasjon.....	183
ISO 27000-serien og andre standarder.....	183
Sertifisering garanterer ikke god sikkerhet	184
Relevante lover og forskrifter – og økende ansvar for ledelsen.....	184
Forholdet mellom sikkerhet og personvern i virksomheten	186
Krav til leverandører	186
Spørsmål som kan stilles til leverandører	187
Andre veiledninger på nettet.....	188
10. Personvernombud og andre roller med ansvar for personvern.....	189
Innledning.....	189
Hvem må ha personvernombud.....	190
Hvilke virksomheter omfattes av «offentlig myndighet og organ»?	190
Plikt til å ha personvernombud i privat sektor	190
Databehandlere og personvernombud	193
Antall ombud	193
Eksterne eller interne ombud.....	193
Personvernombudets kvalifikasjoner.....	194
Offentliggjøring av ombudets kontaktinformasjon	194
Personvernombudets rolle og oppgaver.....	195
Hvordan ombudet bør prioritere, årshjul	198
Ombudets uavhengighet og rolleforståelse i virksomheten.....	199
Taushetsplikt for personvernombud.....	201
Praktiske råd fra erfarne personvernombud	202
Hvordan personvern og sikkerhet kan og bør håndteres av andre roller	202
Ledelsen	203
Personvernrådgiver og Chief Privacy Officer, CPO.....	204
IT-sikkerhetsansvarlig.....	204

Forretningsutvikling.....	205
Brukeropplevelse (UX)	205
Virksomhetsarkitekt.....	205
IT-ansvarlig	206
IT-utvikling og forvaltning	206
Data scientist og andre som arbeider med rapportering og stordata	207
11. Anonymisering og pseudonymisering.....	208
Innledning.....	208
Definisjoner	208
Felles holdning til pseudonymisering og anonymisering i virksomheten.....	209
Noen anvendelsesområder.....	210
Anerkjente metoder	210
Tokenization.....	211
Kryptering med en kjent nøkkel.....	211
Hashing.....	212
Bruk av støy (noise)	212
Erstatning (substitution).....	213
Permuteringer	213
Aggregering: «K-Anonymity».....	213
Aggregering: «L-Diversity»	214
Generalisering.....	216
Differential Privacy	216
Periodevis håndtering er ofte nødvendig for å oppnå anonymisering	217
To kilder til statistikk – fortløpende og oppsummert	217
12. Smidig systemutvikling med innebygd personvern	218
Innledning.....	218
Andre relevante veiledninger	218
De syv grunnleggende prinsippene for innebygget personvern	220
1. Vær i forkant, forebygg fremfor å reparere.....	220
2. Gjør personvern til standardinnstilling.....	220
3. Bygg personvern inn i designet	221
4. Skap full funksjonalitet	221
5. Ivareta informasjonssikkerheten i hele kundereisen.....	221
6. Vis åpenhet.....	221
7. Vis respekt for den registrerte	221
Valg av behandlingsgrunnlag har stor betydning.....	222

Unike forutsetninger for hvert system	222
Betydning for tilgang, lagringstid, pseudonymisering og anonymisering	223
Smidige utviklingsprosesser og personvern	223
Begreper som blir brukt i smidig utvikling	224
Hvor lite ekstra formalisme kan man slippe unna med?	225
Fra DevOps til DevSecPrivOps?	226
En intern leverandør er også en leverandør	227
Design for sikkerhet	227
Noen gode sikkerhetsprinsipper	228
Design for personvern	229
Databasesdesign og informasjonsflyt	229
Tilgangskontroll	229
Gjem og skjul: Skill person og prosess	229
Etabler livssyklusoversikter for personopplysningene	230
Audit trail?	230
Personopplysninger kan forekomme mange steder	230
Teknologier som en bør være varsom med	230
Tiltak på tvers av prosjekter	231
Etabler en logisk modell med personopplysninger	231
Identifiser hjemmel for hver type behandling i hvert system	232
Zero trust (ingen tillit)	232
Logg-analysatorer gjør en i stand til å oppdage angrep	232
Håndtering av sikkerhetshendelser	233
Dokumenter og sikre dataflyt for hele utviklingsløpet	233
Tiltak for hvert prosjekt/team	233
Kravhåndtering	233
Interaksjonsdesign for innebygget personvern	235
Sørg for at teamet samlet kan nok om sikkerhet og personvern	235
Planlegging og bemanning	236
Sikkerhet og personvern må inn i arkitekturen på et tidlig tidspunkt	236
Kodestandarder og konvensjoner	236
Bruk av komponenter og åpen kildekode	237
Kvalitetssikring	237
Testing	238
Aspekter knyttet til forvaltning	239
Avvikshåndtering	239
Omfanget av sikkerhetstesting må stå i stil med leveransene	239
Livssyklus-håndtering av komponenter	239
Ha gode rutiner for oppfriskning av ROS-analyser og PVK	239

Ha et personvernvennlig regime for feilretting.....	240
Artiklens påvirkning på kravene til IT-systemene og forvaltningen ...	240
Artikkel 7: Samtykke.....	240
Artiklene 12, 13 og 14: Transparens	241
Artikkel 15: Retten til innsyn.....	242
Artikkel 16: Rett til korrigerings	243
Artikkel 17: Retten til å bli glemt	243
Artikkel 18: Rett til å nekte behandling, begrensning	244
Artikkel 19: Underretningsplikt	244
Artikkel 20: Rett til dataportabilitet	244
Artikkel 22: Profilerings og automatiske avgjørelser.....	245
Artikkel 32: Sikkerhet ved behandlingen.....	245
Artikkel 35: Vurdering av personvernkonsekvenser og forhåndsdrøftelser.....	246
Test: produksjonsdata eller syntetiske data.....	247
Innledning	247
Tekniske forhold	247
Behandlingsgrunnlag.....	248
Informasjonsplikt	249
Gjennomføring av test.....	249
Utviklingsrelatert dokumentasjon.....	249
Økede krav til sikkerhet krever ny kompetanse	250
Økede krav krever økt oppmerksomhet	250
Måter å tilegne seg kunnskap innen sikkerhet på	250
Personvernkompetanse for utviklere og systemarkitekter	251
Kompetanse for de som jobber med interaksjonsdesign og kundereiser.....	252
Sjekkliste for innebygget personvern og personvern som standardinnstilling.....	254
13. Kunstig intelligens, maskinlæring og stordata.....	256
Innledning	256
Ny lovgivning fra Europa: AI Act	258
Behandlingsgrunnlag og rettighets spørsmål knyttet til treningsdata ...	259
Generativ KI byr på egne utfordringer.....	259
Beslutninger basert på KI.....	260
Transparens, åpenhet	261

14. Databehandleravtaler	262
Innledning.....	262
Én eller flere databehandleravtaler eller en standardavtale?.....	263
Når kreves en databehandleravtale?	264
Tvistilfeller.....	265
Sjekkliste for grensesituasjoner	265
Krav til databehandleren.....	266
Innhold i en databehandleravtale.....	267
Databehandleravtalen må beskrive selve behandlingen.....	267
Behandlingens art, formål og varighet.....	267
Kategorier av registrerte som omfattes, samt hva slags personopplysninger som behandles	268
Behandlingsansvarliges plikter og rettigheter.....	268
Databehandlerens forpliktelser	269
Særlig om kostnader.....	274
Særlig om revisjon av databehandlere	275
Særlig om erstatning og overtredelsesgebyrer.....	275
Konserndatabehandleravtaler	280
15. Skytjenester og databehandlere i tredjeland	281
Innledning.....	281
Hva er en overføring til tredjeland	282
Hvem er ansvarlig for en overføring.....	283
Hovedregel for overføring til tredjeland	283
Godkjente tredjeland	284
Overføringsgrunnlag – spesielt om samtykke og SCC	286
Om Schrems II-dommen og konsekvenser av denne	287
EDBP's 6-trinnsvurdering.....	288
Særlig om overføring til USA.....	290
Data Privacy Framework.....	290
Kritikk mot DPF – vil det stå seg i en rettssak?.....	292
Andre generelle forhold om skytjenester	293
BCR – bindende virksomhetsregler.....	294
16. Dokumentasjon og rutiner	296
Innledning.....	296
Krav til å dokumentere etterlevelse, protokoll	297
Unntak fra plikt til å ha behandlingsprotokoll?.....	298
Kartlegging, kjenn dine personopplysninger	298
Annen dokumentasjonsplikt.....	299
Særlig om personvernerklæringer.....	300

Om utforming av dokumentasjonen	302
Styrende dokumentasjon.....	302
Gjennomførende dokumentasjon	303
IT-instruks for ansatte	303
Sikkerhetskopier, back-up	307
17. Atferdsnormer.....	309
Innledning.....	309
Hvordan lager man en atferdsnorm?	309
18. Avvik, sikkerhetsbrudd	311
Innledning.....	311
Hovedregel.....	311
Vurdering av alvorligheten, meldeplikt til Datatilsynet og den berørte	312
Rutine for håndtering av avvik.....	316
Hva skal varselet til Datatilsynet og den berørte inneholde?.....	316
Særlige unntak.....	317
19. Typiske behandlinger for mange virksomheter.....	319
Innledning.....	319
HR-opplysninger	319
Rekruttering.....	319
Personvernerklæring for søkere.....	320
Hvilke personopplysninger kan lagres etter avsluttet	
rekrutteringsprosess?	321
Rekrutteringsbyråer og jobbsøkerportaler.....	321
Hvor lenge kan personopplysninger om søkere og ansatte lagres?..	322
Kundedata, markedsføringshenvendelser og nyhetsbrev	323
Juridiske utgangspunkter	323
Når krever markedsføringsloven samtykke?.....	325
Når trenger man ikke samtykke?.....	326
Ehandelslovens bestemmelser.....	328
Særlig om potensielle kunder	329
Informasjonsplikt	329
Cookies.....	329
Generelt.....	329
Ulike typer informasjonskapsler	330
Juridiske rammer.....	330
Kort om mulig ny ePrivacy-forordning	331
Personvern og offentlig anbud.....	332

INNHOOLD

Vedlegg	335
Råd fra erfarne personvernombud	335
Anders Holt – personvernombud i NAV	335
Tone Hoddø Bakås – Chief Privacy Officer i SpareBank 1 Østlandet.....	338
Unni Kathe Ottersland – Privacy Compliance Director EMEAP, Abbott	340
Morten Haug Frøyen – personvernombud, Oslo kommune	342
Chalotte Engø – personvernombud for Eika Gruppen.....	346
Liv Bergliot Simonsen – personvernombud i Lånekassen	350
Eksempler på sikkerhetskrav til leverandører.....	354
Etterspurt dokumentasjon.....	354
Sikkerhetsgjennomgang for leverandører.....	356
Innsynsbegjæring	358
 Litteratur og kilder	 363
 Stikkord	 365